

УДК 316.613.4

КУЛЬТУРНА ТА СОЦІАЛЬНА ОПОСЕРЕДКОВАНІСТЬ ЕМОЦІЙ (НА МАТЕРІАЛАХ КРОСКУЛЬТУРНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Іванова Тетяна Володимирівна –кандидат психологічних наук, доцент Сумського державного університету

У статті проаналізовані підходи до аналізу позитивних та негативних емоцій. Показано, що для культури Заходу характерним є протиставлення позитивних та негативних емоцій, для культури Сходу – розуміння їх у взаємодії. Проаналізовано ставлення до емоцій у межах культур з такими класифікаційними характеристиками, як індивідуалізм/колективізм, фемінність/маскуліність та дистанція влади. Доведено, що для регуляції та оцінки позитивних та негативних емоцій суспільство використовує різні механізми, як мають з одного боку, суб'єктивний вимір, а з іншого – розгортаються у межах культурного сценарію та культурного контексту.

Ключові слова: позитивні емоції, негативні емоції, культурні сценарії, соціологія емоцій.

В статье проанализированные подходы к анализу позитивных и негативных эмоций. Показано, что для культуры Запада характерным является противопоставление позитивных и негативных эмоций, для культуры Востока – понимание их во взаимодействии. Проанализировано отношение к эмоциям в пределах культур с такими классификационными характеристиками, как индивидуализм/коллективизм, феминность/маскулинность та дистанция власти. Доказано, что для регуляции и оценки позитивных и негативных эмоций общество использует разные механизмы, которые имеют с одной стороны, субъективное измерение, а с другой – разворачиваются в пределах культурного сценария и культурного контекста.

Ключевые слова: положительные эмоции, отрицательные эмоции, культурные сценарии, социология эмоций.

Approaches to understanding the positive and negative emotions are analyzed. It is shown that Western culture is characterized by contrasting positive and negative emotions, for the culture of the East - the understanding of the interaction. Emotional characteristics are analyzed within the classification of such characteristics - individualism/collectivism, femininity/masculinity and power distance. It is shown that the regulation and assessment of positive and negative emotions society uses a variety of mechanisms. These mechanisms are, on the one hand, a subjective measurement, on the other - are developed within the framework of the cultural script and cultural context.

Keywords: positive emotions, negative emotions, cultural scripts, sociology of emotions.

Періоди соціальних змін впливають на структурні та раціональні компоненти суспільних відносин, а так змінюють загальний емоційний фон у суспільстві. Вважається, що соціальні проблеми впливають на зростання емоційних розладів у суспільстві та поширення негативних настроїв. Саме тому останнього часу набуває досить широкого розповсюдження думка про необхідність якнайбільше активувати позитивні емоції та намагатись уникнути негативні. Досить активно вивчаються соціальні фактори, що сприяють формуванню позитивних емоцій, щастя, задоволеності тощо. Постійно підкреслюється гедоністичний компонент позитивних емоцій (отримання задоволення, переживання радощів). Але поза увагою залишається той факт, що емоції (як позитивні, так і негативні) існують у контексті соціокультурних норм та є елементом соціального конструювання. Постає необхідність більш докладного аналізу ролі, значення та розуміння змісту позитивних та негативних емоцій у контексті суспільних та культурних норм.

Сама назва «позитивні та негативні емоції» свідчить про те, що емоції певної категорії розглядаються як більш цінні або значущі у людському житті. Зокрема, існує досить багато досліджень, у яких підкреслюється важливість позитивних емоцій для психічного та соматичного життя людини [1] [2]. Вважається, що позитивні емоції посилюють стійкість людини в екстремальних або кризових ситуаціях та дозволяють швидше зняти симптоми депресії [3].

З іншого боку слід зазначити, що висновки щодо значення позитивних емоцій та їх впливу на психічне життя людини базуються переважним чином на вивченні респондентів, що проживають на

території США та Західної Європи. Кроскультурні дослідження показують, що існують певні відмінності в особливостях переживань емоцій, на Заході та на Сході. Зокрема, у західній та східній культурах позитивні емоції можуть викликатися різними факторами. Наприклад, у багатьох західних культурах позитивні почуття пов'язані з особистим успіхом, високою самооцінкою та хорошим здоров'ям [4] [5] [6]. Вивчення суб'єктивного ставлення до позитивних емоцій (на прикладі щастя) показало, що американці, описуючи щастя, більшою мірою орієнтуються на позначення його позитивних моментів та гедоністичного компоненту, в той час як японці частіше вказують на негативні моменти щастя (його нестійкість, зокрема). Крім того, японці схильні переживати відчуття щастя при наявності гармонії у соціальних відносинах. Існують також певні відмінності у переживанні негативних емоцій. Зокрема, американці, описуючи досвід переживання негативних емоцій, частіше фокусуються на їх зовнішніх проявах (гнів, агресія), в той час як японці підкреслюють значення негативних переживань як фактору трансцендентного переосцінювання власних вчинків та самовдосконалення [7].

Одним з факторів, що активізував інтерес до вивчення кроскультурних відмінностей у переживанні позитивних та негативних емоцій стало посилення соціальної міграції. Психотерапевти, психологи, психіатри почали стикатися з представниками інших культур, форми емоційних проявів яких досить суттєво відрізнялись від тих, що були прийняті в тій культурі, представниками яких були лікарі. Зокрема, з точки зору американських лікарів, прояви депресії у азіатів більшою мірою виявлялись на соматичному, а не психологічному або емоційному рівнях [8] [9] [10]. Саме тому з'являється ідея про необхідність аналізу емоційних порушень у контексті культурних норм, які регулюють та регламентують емоційні прояви [11].

Наприклад, у американській культурі нормою вважається помітна емоційна експресія, особливо це відноситься до позитивних емоцій: вияви бадьорості, активності та оптимізму вважаються соціально-прийнятними [12]. Таким чином, значне відхилення емоційної експресії (у першу чергу, її позитивного полюсу), буде оцінюватись (як пацієнтом, так і лікарем) як прояв негативного (депресивного) емоційного стану. В азіатських культурах навпаки помірність у вираженні емоцій вважається нормою [13].

Підвищена соціальна оцінка значення позитивних емоцій певним чином впливає також на особливості перебігу деяких психічних процесів, зокрема, пам'яті. Ретроспективне вимірювання емоційних станів у студентів виявило, що американські студенти у середньому частіше оцінювали емоційні ситуації як позитивні, в той час як японські і тайванські студенти більше використовували нейтральні оцінки [14].

Власне, одним з перших соціологів, який запропонував вивчати емоції різних знаків у широкому соціокультурному контексті, був Г. Ховстед [15]. Він виділив наступні класифікаційні характеристики культур: індивідуалізм/колективізм, фемінність/маскулінність та дистанція влади, які, на його думку, пов'язані з певними емоційними характеристиками.

У подальшому з'явилося досить багато досліджень, які розглядали вплив перерахованих характеристик на переживання певних емоцій у суспільстві. Зокрема, у дослідженні Міда та Е. Дінера порівнювались оцінки емоцій, як позитивних так і негативних, у культурах з індивідуалістичною (США, Австралія) та колективістичною культурою (Китай, Тайвань). Дослідження показало, що респонденти, які проживали в індивідуалістичному культурному контексті, схвалюють всі позитивні емоції (радість, любов, гордість, задоволення) і не схвалюють – всі негативні емоції (гнів, страх, сум, почуття провини). У Китаї деякі позитивні емоції оцінювались як такі, що мають також і негативний характер. У Тайвані радість та любов оцінювались як позитивні емоції, а гордість – як негативна. Емоційні норми щодо негативних емоцій також відрізнялись. Якщо австралійці, американці та тайванці оцінюють всі запропоновані для оцінювання негативні емоції як небажані, то значна частина китайців оцінюють почуття вини як позитивну, або як нейтральну емоцію. Автори дослідження роблять висновок, що норми для негативних емоцій мають значну варіативність у різних культурах порівняно з нормами для позитивних емоцій [16]. Таким чином, цінності індивідуалістичних культур приводять до того, що задоволеність життям розуміється як максимальне відчуття позитивних емоцій, а мінімальне – негативних. Негативні емоції не відповідають даному ідеалу і тому вважаються неприйнятними. У колективістських культурах з орієнтацією на гармонію міжособистих відносин емоції оцінюються з позицій їх спроможності зберегти такі відносини. У цьому контексті оцінка небажаності негативних емоцій не буде настільки високою, тому що їх наявність завжди співвідноситься з їх впливом на взаємовідносини [17].

Вимір фемінність/маскулінність отримав значно менше уваги дослідників. За Г. Ховстедом, маскулінні культури більше орієнтовані на традиційне розподілення ролей, при якому активність, агресивність та орієнтація на економічний успіх приписується чоловікам, в той час як найважливішим для жінок є сфера людських відносин. Фемінна культура характерна для суспільств, у яких як жінки, так і чоловіки фокусовані на якості відносин, по-перше, та на гармонійних відносинах у суспільстві, по-друге. Прикладами маскулінних культур, за Г. Ховстедом, є США, Японія, Германия та Мексика. Маскулінні

культури – Фінляндія, Швеція, Таїланд. Деякі дослідження, що проводились у цьому напрямку показали, що використання показника фемінності/маскуліності є більш важливим, ніж колективізм/індивідуалізм. Зокрема, у фемінних країнах вивчення емоцій показало, що вони мають значно більший внутрішній фізіологічний компонент та вищий рівень виразних і поведінкових реакцій. Крім того, фемінні культури відрізняються високим рівнем суб'єктивного благополуччя та позитивних емоційних переживань [18].

Дистанція влади відображає усвідомлення ступеню нерівності у суспільстві. Г. Ховстед вважає, що при великій владній дистанції відносини між людьми залежать від їх статусу, а надмірні емоційні прояви (як позитивні, так і негативні) стосовно осіб вищого статусу вважаються неправильними. Особливо контролюється вираження негативних емоцій. Таким чином, у суспільствах з високим рівнем дистанції влади частіше має місце зовнішнє вираження позитивних емоцій, ніж негативних. У суспільствах з низьким рівнем дистанції влади вираження негативних емоцій зустрічається частіше не тому, що люди частіше їх відчувають, а внаслідок відсутності суспільних негативних санкцій за їх вираження. І, нарешті, культури можуть розрізнитись за рівнем уникання невизначеності, тобто за мірою, якою члени даної соціальної групи оцінюють невідому ситуацію як загрозливу. Для культур з високим рівнем ухилення від непередбачуваних ситуацій характерними є високий рівень соціального контролю, жорсткі соціальні норми та правила, потреба у соціальній передбачуваності та стабільності. Люди в таких культурах більш тривожні та експресивні. У культурах зі зниженою потребою у передбачуваності емоційна експресія є інтравертованою та зниженою.

У межах структурного підходу вивчення співвідношення соціального статусу та емоцій, що переживає особистість, продовжив Т. Кемпер. У якості основних чинників соціальних відносин він виділяв статус та владу. На думку Т. Кемпера, особи з більшим рівнем влади та статусу частіше переживають позитивні емоції, в той час як нижчий статус супроводжується емоціями страху, суму та гніву [19]. Аналогічні результати отримані у дослідженні А. Шерифа та Дж. Трейсі, які виявили, що з високим статусом пов'язане переживання гордості, в той час як з низьким – гніву та смутку [20]. У цьому ж руслі слід пригадати роботи, у яких розглядається «емоційний менеджмент», тобто керування емоціями у залежності від професійних функцій [21]. К. Лавлі підкреслює: особи, які займають вищий статус, схильні ретельніше керувати власною поведінкою, у тому числі придушуючи негативні емоції [22].

Негативні емоції зменшують можливості міжособистого впливу, перекривають можливості статусного просування та самореалізації особистості [23]. Становище нижчого соціального класу (низький рівень доходів, освіти, ресурсів, статусу) впливає на формування певних емоційних переживань. Зокрема, серед нижчого класу досить розповсюджені такі емоції, як тривога, печаль та гнів [24]. Існують дослідження, у яких показано, що представники нижчого класу емоційніше реагують на неприємності [25], частіше демонструють дисфоричні ефекти [26]. Низький статус може викликати відчуття «безпорадного озлоблення» [с. 74; 27], коли індивід вважає, що не може змінити власну позицію у соціальній структурі.

Не всі соціологи підтримують точку зору щодо прямого співвідношення між знаком емоцій та статусом (тобто високий статус – позитивні емоції та навпаки). Згідно з точкою зору емоційного домінування, певна частина негативних емоцій (гнів, агресія) часто пов'язаний з боротьбою за домінування у групі. Таким чином, високий статус може супроводжуватись негативними емоціями. На думку К. Ріджвея та Дж. Джонсона, виконання виробничих завдань часто ставить перед керівником необхідність приймати непопулярні рішення, управляти колективами, члени яких мають різні стилі поведінки та ставлення до виробничих завдань. Саме тому керівники періодично вимушені проявляти негативні емоції, зокрема гнів [28]. Крім того, особи з високим статусом можуть переживати негативні емоції у випадках, коли вони не відчувають належної поваги від людей з низьким статусом [29]. У дослідженні Дж. Тернера було виявлено, що у випадках не отримання очікуваного результату при груповій роботі, особи більш високого статусу схильні переживати негативні емоції (гнів або печаль) та обвинувачувати у неуспіху підлеглих [30]. З іншого боку, представники нижчого класу показують підвищену чутливість до страждань інших людей та орієнтацію на співчуття. В основі цього лежить, по-перше, пережитий досвід страждань, що дає можливість розпізнати страждання інших людей, по-друге, підвищена увага до зовнішніх – ситуативних та контекстних – факторів середовища функціонує як засіб перебороти зовнішні загрози [31].

Таким чином, незважаючи на те, що позитивні емоції вважаються такими, які потрібно постійно підтримувати та переживати, спеціальні дослідження показують, що існують певні регулятивні механізми (психологічні, культурні та соціальні), які впливають на ступінь вираження та прояву емоцій. Ці механізми мають, суб'єктивний вимір та розгортаються у межах культурного сценарію та культурного контексту.

Люди зі зниженою самооцінкою намагаються послабити переживання позитивних емоцій порівняно з людьми з високою самооцінкою [32]. Крім того, люди намагаються послабити переживання позитивних емоцій у певних ситуаціях, наприклад, при взаємодії з незнайомцями [33]. Позитивні та

негативні емоції відіграють різні ролі у структурі людської діяльності. Зокрема, позитивні емоції більшою мірою пов'язані з переживанням безпосередності буття. З іншого боку, люди можуть орієнтуватись на переживання негативних емоцій у випадку, коли вони сприяють досягненню довготривалих цілей [34]. На думку М. Тамір, люди схильні переживати корисні емоції. Таким чином, якщо людина вважає гнів корисним у певній ситуації, то вона буде частіше його переживати, так само як і користь позитивних емоцій веде до орієнтації на їх переживання [35].

Аналіз культурного контексту, у якому відбувається розгортання емоцій, дозволяє говорити про існування культурних сценаріїв регулювання емоцій. Зокрема, у західній культурі домінує сценарій згідно якого позитивні емоції повинні кількісно зростати, в той час як негативні емоції мають якнайбільше зменшуватися. У східній культурі існує тяжіння до діалектичної рівноваги, тобто в основі картини світу лежить ідея про постійну зміну станів «щастя» та «нещастя». Таким чином, існує певна відмінність у культурному регулюванні до позитивних та негативних емоцій у західній та східній культурах.

Особливості переживання сценаріїв позитивних та негативних емоцій залежать від характеристик ситуації. У позитивній ситуації жителі сходу переживають як позитивні, так і негативні емоції. На Заході переживають тільки позитивні емоції. У негативній ситуації відмінностей практично не виявляється [36].

Різноманітні культурні контексти також диференційовано оцінюють певні емоційні стани для тих чи інших соціальних відносин. Наприклад, Р. Нісбет та Д. Коен докладно описали «культури честі» (американський південь, деякі середземноморські суспільства), у яких відкритий прояв ворожості заохочується та оцінюється як прояв гніву, а не агресивності [37]. Позитивні емоції також існують у нормативному контексті. Наприклад, для народності Халук (атол Мікронезії) щастя розглядається як вираження легковажності та нехтування обов'язками [38].

Соціальні та культурні чинники також порізно впливають на форми прояву та інтенсивності позитивних і негативних емоцій. Культурні чинники більшою мірою впливають на частоту та форми прояву негативних емоцій. Культурна регуляція позитивних емоцій в більшою мірою стосується рівня їх інтенсивності. Іншими словами, в культурі існують різні механізми щодо контролю та регуляції позитивних та негативних емоцій. Більш ретельно регулюються негативні емоції, їх форми прояву, частота тощо. Для позитивних емоцій регулюванню підлягає тільки інтенсивність [39]. Крім того, у дослідженні Ю. Міямото з колегами було показано, що в переживанні позитивних та негативних емоцій в американській культурі існує негативна кореляція, в той час як подібне співвідношення у японців або китайців мало слабку позитивну кореляцію. Отримані дані свідчать про те, що у американській культурі існує тенденція протиставляти позитивні та негативні емоції, в той час як для східної культури більш характерним є намагання вбачати позитивне у поганому та навпаки [40].

Таким чином, аналіз результатів досліджень показує, що широкий соціокультурний контекст здатен сформулювати певне смислове поле, яке опосередковує розуміння подій та емоційне відношення до них. Крім того, у суспільстві існують різноманітні регулятивні механізми щодо прояву, переживання та суб'єктивної оцінки емоційних станів.

Література:

1. Fredrickson, B. L., Cohn, M. A. Positive emotions // Handbook of emotions / Ed. By M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. Feldman Barrett. – New York: Guilford Press, 2008. – P. 777–796.
2. Lyubomirsky, S., King, L. A., & Diener, E. The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? / S. Lyubomirsky, L. A. King & E. Diener // Psychological Bulletin – New York: APA, 2005. – Vol. 131. – P. 803–855. – Режим доступу: <http://www.faculty.ucr.edu/~sonja/papers/LKD2005.pdf>
3. Fredrickson, B. L., Tugade, M. M., Waugh, C. E., & Larkin, G. R. What good are positive emotions in crisis? A prospective study of resilience and emotions following the terrorist attacks on the United States on September 11th, 2001 / B. L. Fredrickson, M. M. Tugade, C. E. Waugh & G. R. Larkin // Journal of Personality and Social Psychology. – New York: APA, 2003. – Vol. 84. – P. 365–376.
4. Heine, S. J., Lehman, D. R., Markus, H. R., & Kitayama, S. Is there a universal need for positive self-regard? / S. J. Heine, D. R. Lehman, H. R. Markus & S. Kitayama // Psychological Review. – New York: APA, 1999. – Vol. 106. – P. 766–794.
5. Kitayama, S., Markus, H. R., & Kurokawa, M. Culture, emotion, and well-being: Good feelings in Japan and the United States / S. Kitayama, H. R. Markus & M. Kurokawa // Cognition and emotion. – New York: Psychology Press, 2000. – Vol. 14. – P. 93–124. – Режим доступу: <http://www.lsa.umich.edu/psych/grad/program/affiliations/cultcog/events/Kitayama1.pdf>
6. Taylor, S. E., & Brown, J. D. Illusion and well-being—A social psychological perspective on mental-health / S. E. Taylor, J. D. Brown // Psychological Bulletin. – New York: APA, 1988. – Vol. 103. – P. 193–210.

7. Uchida, Y., & Kitayama, S. Happiness and unhappiness in east and west: Themes and variations / Y. Uchida, S. Kitayama // *Emotion*. – New York: APA, 2009. – Vol. 9. – P. 441–456.
8. Kleinman, A. Neurasthenia and depression: A study of somatization and culture in China // A. Kleinman // *Culture, Medicine & Psychiatry*. – Springer, 1982. – Vol. 6. – P. 117–190.
9. Parker, G., Cheah, Y.-C., & Roy, K. Do the Chinese somatize depression? A cross-cultural study / G. Parker, Y.-C. Cheah, K. Roy // *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology*. – Springer, 2002. – Vol. 36. – P. 287–293.
10. Ryder, A. G., Yang, J., Zhu, X., Yao, S., Yi, J., Heine, S. J., & Bagby, R. M. The cultural shaping of depressive symptoms: Somatization and psychologization in China and North America / A. G. Ryder, etc. // *Journal of Abnormal Psychology*. – Springer, 2008. – Vol. 117. – P. 300–313.
11. Chentsova-Dutton, Y. E., Chu, J. P., Tsai, J. L., Rottenberg, J., Gross, J. J., & Gotlib, I. H. Depression and emotional reactivity: Variation among Asian Americans of East Asian descent and European Americans / Y. E. Chentsova-Dutton, etc. // *Journal of Abnormal Psychology*. – Springer, 2007. – Vol. 116. – P. 776–785.
12. Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swindler, A., & Tipton, S. M. Habits of the heart: Individualism and commitment in American life / R. N. Bellah, etc. – New York: Harper & Row, 1985. – 228 p.
13. Bond, M. H. Beyond the Chinese face / M. H. Bond. – New York: Oxford University Press, 1991. – 162 p.
14. Mesquita, B., & Karasawa, M. Different emotional lives / B. Mesquita, M. Karasawa // *Cognition and Emotion*. – New York: APA, 2002. – Vol. 16(1). – P. 127–141. Режим доступу: <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/217343/1/Different%2BEmotional%2BLives.pdf>
15. Masculinity and Femininity: The Taboo Dimension of National Cultures / Ed. by Geert Hofstede. – Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1998. – 238 p.
16. Eid, M., & Diener, E. Norms for experiencing emotions in different cultures: Inter- and intranational differences / M. Eid, E. Diener // *Journal of Personality and Social Psychology*. – New York: APA, 2001. – Vol. 81(5). – P. 869–885.
17. Kuppens P., Realo A., Diner E. The Role of Positive and Negative Emotions in Life Satisfaction Judgment Across Nations // P. Kuppens, A. Realo, E. Diener // *Journal of Personality and Social Psychology*. – New York: APA, 2008. – Vol. 95, No. 1. – P. 66–75. Режим доступу: http://ppw.kuleuven.be/okp/_pdf/Kuppens2008TROPA.pdf
18. Paez, D., & Vergara, A. Culture differences in emotional knowledge // *Everyday conceptions of emotion* / Eds. by J.A. Russel, Fernández-Dols, J.M.; Manstead, A.S.R. & Wellenkamp, J.C. – Dordrecht-Boston-London: Kluwer Academic Press, 1995. – 239 p.
19. Kemper T. D. Emotion Work, Feeling Rules and Social Structure / T. D. Kemper // *American Journal of Sociology: The University of Chicago Press*, 1979. – Vol. 85. – P. – 551–575
20. Shariff A. F., Tracy J.L. Knowing Who's Boss: Implicit Perceptions of Status From the Nonverbal Expression of Pride Emotion / A. F. Shariff, J. L. Tracy. *Emotion*. – New York: APA, 2009. – Vol. 9, No. 5. – P. 631–639.
21. Hochschild, A. Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure / A. Hochschild // *American Journal of Sociology*. – Chicago: The University of Chicago Press, 1979. – Vol. 85(3). – P. 551–575.
22. Lively, K. J. Reciprocal Emotion Management: Working Together to Maintain Stratification in Private Law Firms / K. J. Lively // *Work and Occupations*. – Sage, 2000. – Vol. 27(1). – P. 32–63.
23. Lucas, J. W., Michael, J. L. Leadership Status, Gender, Group Size, and Emotion in Face-To-Face Groups / J. W. Lucas, J. L. Michael // *Sociological Perspectives*. – University of California Press, 1998. – Vol. 41(3). – P. 617–37.
24. Gallo, L. C., & Matthews, K. A. Understanding the association between socioeconomic status and physical health: Do negative emotions play a role? // L.C. Gallo, K.A. Matthews // *Psychological Bulletin*. – New York: APA, 2003. – Vol. 29. P. 10–51.
25. Matthews, K. A., Gallo, L. C., & Taylor, S. E. Are psychosocial factors mediators of socioeconomic status and health connections? / K. A. Matthews, L. C. Gallo, S. E. Taylor // *A progress report and blueprint for the future. Annals of the New York Academy of Sciences*. – New York: Academy of Sciences, 2010. – Vol. 1186. – P. – 146–173.
26. Kraus, M. W., Piff, P. K., & Keltner, D. Social class as culture: The convergence of resources and rank in the social realm / M. V. Kraus, P. K. Piff, D. Keltner // *Current Directions in Psychological Science*. – New York: APA, 2011. – Vol. 100. – P. 246–250.
27. Scheff, T. J. Micro-Linguistics and Social Structure: A Theory of Social Action / T. J. Scheff // *Sociological Theory*. – Spring, 1986. – Vol. 4(1). – P. 71–83.
28. Ridgeway, C. L., Cathryn J. What Is the Relationship Between Socioemotional Behavior and Status in Task Groups? / C. L. Ridgeway, J. Cathryn // *American Journal of Sociology*. – Spring, 1990. – Vol. 95(5). – P. 1189–1212.
29. Conway, M., DiFazio R., Mayman S. Judging Other's Emotions as a Function of the Others' Status / M. Conway, R. DiFazio, S. Mayman // *Social Psychology* – New York: APA, 1999. – Quarter 1. – Vol. 62(3). – P.291–305.
30. Turner, J. H. Face to Face: Toward a Sociological Theory of Interpersonal Behavior / J. H. Turner. – Stanford: Stanford University Press, 2002. – 232 p.
31. Stellar J. E., Manzo V. M., Kraus M. V., Keltner D. Class and Compassion: Socioeconomic Factors Predict Responses to Suffering / J. E. Stellar, V. M. Manzo, M. W. Kraus, D. Keltner // *Emotion*. – University of California:

- American Psychological Association, 2011. – P. 1-11. Режим доступу: <http://www.apa.org/pubs/journals/releases/EMO-class-and-compassion.pdf>
32. Wood, J., Heimpel, S., Newby-Clark, I., & Ross, M. Snatching defeat from the jaws of victory: Self-esteem differences in the experience and anticipation of success / J. Wood, etc. // *Journal of Personality and Social Psychology*. – New York: APA, 2005. – Vol. 89. – P. 764-780.
33. Erber, R., Wegner, D., & Theriault, N. On being cool and collected: Mood regulation in anticipation of social interaction / R. Erber, D. Wegner, N. Theriault // *Journal of Personality and Social Psychology*. – New York: APA, 1996. – Vol. 70. – P. 757-766. – Режим доступу: <http://www.wjh.harvard.edu/~wegner/pdfs/Erber,Wegner,&Thierault1996.pdf>.
34. Tamir, M. What do people want to feel and why? Pleasure and utility in emotion regulation / M. Tamir // *Current Directions in Psychological Science*. – New York: APA, 2009. – Vol. 18. P.–101-105.– Режим доступу: https://www2.bc.edu/~tamirm/download/Tamir_CDir_2009.pdf
35. Tamir, M., & Ford, B. Q. Choosing to be afraid: Preferences for fear as a function of goal pursuit / M. Tamir, B. Ford // *Emotion*. – New York: APA, – 2009. – Vol. 9. – P. 488-497. – Режим доступу: https://www2.bc.edu/~tamirm/download/Tamir_Ford_2009.pdf
36. Leu, J., Mesquita, B., Ellsworth, P., Zhang, Z., Yuan, H., Buchtel, E., et al. Situational differences in dialectical emotions: Boundary conditions in a cultural comparison of North Americans and East Asians / J. Leu etc. // *Cognition and Emotion*. – New York: APA, – 2010. – Vol. 24. – P. 419-435.
37. Nisbett, R. E., Cohen, D. Culture of honor / R. E. Nisbett. – Boulder, CO: Westview Press, 1996. – 234 p.
38. Mauss I. B., Bunge S. A., Gross J. J. Culture and Automatic Emotion Regulation / I. B. Mauss, S. A. Bunge, J. J. Gross // *Social and Personality Psychological compass*. – Stanford University, 2007. – Режим доступу: http://spl.stanford.edu/pdfs/Mauss_08.pdf.
39. Basabe N., Paez D., Valencia J., Rimé B., Pennebaker J. Sociocultural factors predicting subjective experience of emotion: a collective level analysis // Ed. by Diener and José L. González // *Psicothema*. – Oviedo, 2000. – Vol. 12. – P. 55-69. – Режим доступу: <http://www.psicothema.com/pdf/398.pdf>.
40. Miyamoto, Y., Uchida, Y., & Ellsworth, P. C. Culture and mixed emotions: Co-occurrence of positive and negative emotions in Japan and the United States / Y. Miyamoto, Y. Uchida, P. C. Ellsworth // *Emotion*. – New York: APA, – 2010. – Vol. 10. – P. 404-415.